

richten en bewerken van vogelwaarnemingen toch ook tot het werkterrein van het Natuurhistorisch Genootschap behoorde. Daarom stelde men voor een poging te ondernemen om te komen tot de oprichting van een speciale vogelwerkgroep in Zuid-Limburg, binnen het kader van het Genootschap, met de uitdrukkelijke voorwaarde, dat ook niet-leden zich erbij zouden kunnen aansluiten. Het zou prachtig zijn, wanneer deze werkgroep tot stand zou kunnen komen in samenwerking met de Vogelwacht Limburg.

De eerste taak van deze werkgroep zou zijn, de vogelwaarnemers te verenigen, hun activiteit te stimuleren en te coördineren. Vervolgens zou men hun wetenschappelijke vorming kunnen vergroten door besprekingen onderling, lezingen van derden en excursies.

Zij die hiervoor iets voelen worden verzocht zich aan te melden bij het secretariaat van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Bosquetplein 7 te Maastricht.

MEDEWERKING GEVRAAGD.

De heer J. Willems, Nachtegaalstraat 23, Geleen, vraagt aan de leden, die in het bezit zijn van de ammoniet *Stephanoceras blagdeni* Sow. uit het Zuid-Limburgs maasgrind, hiervan opgave te doen met vermelding van de vindplaats.

UIT EIGEN KRING.

Br. Bernardus 80 jaar. *B. R. Bernardus*, die sinds 1922 in Maastricht woont, is geen onbekende in de kring van de Zuid-Limburgse botanici. Onder grote belangstelling vierde hij op 25 januari zijn 80e verjaardag.

Benoeming. *Mr. R. G. A. Höppener*, oud-staatssecretaris van O.K.W., is met ingang van 1 januari benoemd tot burgemeester van Roermond.

Onderscheiding. *Mr. M. A. W. v. Oppen*, directeur van de N.V. Staalwerken De Maas, is benoemd tot ridder in de Kroonorde van België.

Aan allen onze hartelijke gelukwensen.

NIEUWE LEDEN.

Chr. van Orden, Zwolseweg 333, Apeldoorn.
Dr. A. A. Bots, longarts, Roerzicht 18, Roermond.
Gerard J. A. Meyer, De Genestetlaan 33, Bilthoven.
P. B. M. Nijst, Elis, Strouvenlaan 65, Maastricht.
Drs. M. C. J. Priems, directeur slachthuis, Fransensingel 64, Maastricht.

VERSLAG VAN DE MAANDVERGADERINGEN

te Heerlen, op woensdag 9 december 1959.

De heer van Loo heeft de volgende planten meegebracht: *Rutaceae*, Ruitachtigen; *Skimmia reevesiana* (Fort.) de bloemen zijn tweeslachtig en vijftallig met rood ovale bessen; land van herkomst is China, ze werden in 1869 ingevoerd. Bij de var. *rubella* zijn de bloemen alleen mannelijk. *Skimmia japonica* (Thb.) (*Sk. fragrans* en *Sk. oblata* zijn namen voor mannelijke planten van *Skimmia japonica*); land van herkomst Japan, ingevoerd in 1838. *Skimmia foremannii* (Knight). Dit is een kruising van *Sk. reevesiana* met *Sk. japonica*, welke reeds voor 1887 hier bekend was. Verder vertoonde de heer van Loo een bandvorming bij *Cotoneaster microphylla* (Ldh.) met wortelvorming aan de band en een zeer fraaie fasciatie bij *Atropa belladonna*. Zoals bekend is bandvorming ten dele erfelijk, een bekend voorbeeld is de hanekam. Echter hoe lang men ook selecteert, men krijgt slechts een bepaald aantal planten met fasciatie, nooit meer dan ongeveer 20%. De rest van de planten is normaal. Misschien kan bandvorming ook wel ontstaan door beschadiging van het vegetatiepunt. In dit groeipunt zijn de jonge cellen in een vast patroon gerangschikt. Bij vernietiging van enkele van deze cellen is het wellicht mogelijk, dat de overblijvende cellen uitgroeien tot een bandvormige stengel. Het is opvallend, dat betrekkelijk veel paardebloemen met bandvorming groeien in wagensporen. Deze bandvorming is natuurlijk niet erfelijk. Ook treft men allerlei vergroeiingen aan bij planten, welke met groeistoffen bespoten werden. Tenslotte deelt hij nog mee, dat knolvoet ook voor kan komen bij *Cheiranthus*; knolvoet wordt veroorzaakt door *Plasmodiophora brassicae* (Woron.). De bestrijding is gieten met sublimaat 1 : 1500, 1 liter vloeistof is voldoende voor 6-8 planten.

Cruciferen zijn zeer vatbaar voor de knolvoet-ziekte, vooral koolsoorten, herik, violier, muur-bloem.

De heer **Beerens** heeft een *Salvia* meegebracht verzameld bij het gedenkteken te Eys, waar-schijnlijk is het *Salvia nemorosa* en een appeltak, die zwaar beschadigd is door bloedluizen. Ook had hij een aantal nesten en eieren meegenomen, welke het restant vormden van een verzameling, bijeengebracht door iemand, welke vele reizen naar verre landen ondernomen had. Herkend op het eerste gezicht werden: nest van zanglijster, staartmees, een vinkachtige, boerenzwaluw en een merelei. De collectie werd present gedaan aan het Natuurhistorisch Museum te Maastricht.

De heer **Coonen** nam op 18 Nov. omstreeks 11 uur in de omgeving van de ruïne te Schaesberg een beflijster waar. De brede, halfmaan-vormige, witte borstband was duidelijk zichtbaar.

De heer **Bult** doet de volgende mededelingen: Er zijn de laatste weken in Zuid-Limburg nog al eens goudvinken gezien of gehoord. Zelf nam ik een koppel van deze vogels waar in het moerasgebied bij Chevremont. Het waren opmerkelijk grote exemplaren. Het mannetje had een helder rode borst en het vrouwtje een mooie lichtgrijze rug. Onmiskenbaar waren het dus gasten uit Scandinavië. Men lette vooral op bij plaatsen waar ligusterbessen, bramen en elzen voorkomen. De zwarte specht werd waargenomen op 15 november bij het steenstort van Sm Hendrik. Bij een wandeling door de nieuwe aanplant bij het kasteel Strythagen op 27 sept. in de namiddag werd mijn aandacht getrokken door een nooit eerder gehoord geluid, een druk en steeds weer herhaald tsit-rup. Het bleek afkomstig te zijn van een fitisachtige vogel met een opvallend duidelijke oogstreep. Bij het nasslaan van vogeldetermineerboeken bleek er met deze drie gegevens maar een mogelijkheid te zijn, namelijk dat het de Noordse Boszanger (*Phylloscopus borealis*) was geweest, die echter in Nederland slechts eenmaal is waargenomen in Nov. 1935. Een poging de volgende dag met de heer W. de Veen uit Thull het vogeltje nogmaals te zien om meer zekerheid te krijgen is mislukt.

Namens de Limburgse Vogelwacht doet de heer **Bult** de volgende mededeling: Er zijn goede vogelkastjes verkrijgbaar in twee modellen voor

mezen en voor vliegenvangers of roodstaartjes. Voor f 1.50. Ze kunnen afgehaald worden op de volgende adressen te Heerlen: de heer Bult, Bredestr. 37 en bij de heer de Haan, Thorbeckestraat 19.

De heer van Loo deed een aardige waarneming hoe een ijsvogel in de botanische tuin te Terwinselen een visje ving. De vogel zat op de rand van het bassin en speurde naar prooi, echter de afstand van de rand tot de waterspiegel was blijkbaar te klein om een goede aanloop voor een duiksprong te maken, deze mislukte dan ook. Daarna schoot het diertje eerst loodrecht de lucht in en dook daarna met goed gevolg het water in. Dr. Dijkstra zag een ijsvogel op 10 oct. aan de Maas te Borgharen.

De heer **Collin** had een aantal pyrietknollen verzameld bij de Sijlerbeek te Epen. Pyriet kan op plaatsen gevormd worden waar grote hoeveelheden plantaardige- of dierlijke stoffen voorkomen. Het bestaat dan ook uit een verbinding van ijzer met zwavel, welke zoals bekend is in planten en dieren voorkomen en onderling gemakkelijk tot zwavelijzer of pyriet omgezet worden. Pyriet wordt weer geëxploiteerd voor de winning van zwavelzuur en ijzer. Bepaalde vormen van pyriet worden door de lucht gemakkelijk omgezet, dit komt nog al eens voor in verzamelingen, waarbij het hierbij ontstane zwavelzuur de etiketten onleesbaar kan maken. Men verwisselde pyriet niet met schalenblende, welke o.a. voorkomt in Moresnet. In diepe en grote steringen zijn daar ter plaatse allerlei stoffen van grote diepte in opgeloste toestand onder geweldige druk en hoge temperatuur, naar de oppervlakte gekomen. Hierbij koelden deze stoffen af en ook de druk werd minder, waarna ze overgingen tot de vaste toestand. Daar iedere stof een andere stollingstemperatuur heeft, worden ze zo niet gelijktijdig afgezet.

Dr. **Dijkstra** vertoont een fraaie steen uit Moresnet met grillige banden lood, afgewisseld met pyriet. Het is niet onmogelijk, dat deze steringen, welke zich ook op Nederlands gebied voortzetten, lood en zinkertsen bevatten in exploiteerbare hoeveelheden. Indien dit het geval mocht zijn, is het echter zeer onwaarschijnlijk, dat deze vlak aan de oppervlakte voorkomen, daar de typische zinkflora van de Geul niet gevonden wordt langs de Sylerbeek. Daarom werd reeds van te voren voorspeld, dat wat de heer Collin meegebracht had, geen schalenblende kon

zijn. Behalve bovengenoemde ertsen treft men in storingen soms ook zeer fraai uitgekristalliseerde kwarts kristallen aan, vooral als de afname van temperatuur en druk zeer geleidelijk plaats gevonden heeft. Indien dit plotseling gebeurde ontstaan slechts kleine kristallen. Ook vindt men vaak stukken hout, welke gedeeltelijk gepyritiseerd zijn evenals schelpen, welke bedekt zijn door een laagje pyriet.

te Maastricht, op woensdag 6 januari 1960.

De voorzitter, **Dr Kruytzer**, opent met de volgende woorden: Het jaar 1960 zal voor het genootschap een bijzonder jaar zijn, omdat op 27 november het gouden jubileum gevierd moet worden. Zo een herdenking doet ons vanzelf naar twee kanten uitkijken: naar het verleden en naar de toekomst. Over het verleden mogen wij wel tevreden zijn; het werk van de pioniers is niet zonder vrucht gebleven. Wij willen niet vooruitlopen op het jubileumnummer, waarin de geschiedenis van het genootschap zal worden uiteengezet. Dit nummer baart ons veel zorg. Daarom heeft het bestuur in de pas verschenen aflevering van het Maandblad een dringend beroep gedaan op alle leden, reeds nu de contributie te willen betalen, en het bedrag daarvan indien dit enigszins mogelijk is, te verdubbelen. Deze vrijwillige bijdragen beginnen reeds binnen te komen. Van de directeur van de Gemeentelijke Spaarbank, de heer L. Reinards, ontvingen wij een belangrijk bedrag voor dit doel. Wij zien de toekomst dan ook met vertrouwen tegemoet. In 1960 willen wij eens bijzonder de trom roeren onder de onderwijskrachten. Zij hebben immers de jeugd in handen, die in de toekomst ons werk moet voortzetten.

Het museum verkreeg enige belangrijke schenkingen van de heer **Maassen** uit Montfort: drie rivierkreeften, gevangen in 1956 in de Vlootbeek te Montfort. Een kievitsei met afwijkende kleur, gevonden op 6 april 1957 te Putbroek in de gemeente Echt; een ei van de nachtzwaluw, afkomstig van Diergaarde, gemeente Echt, uit een nest dat in juni 1955 door werkzaamheden in de buurt verstoord werd. Tenslotte een mooie collectie vlinders, die bijzonder welkom is, ofschoon het maar gewone vlinders zijn. In de eigenlijke museumcollectie komen nl. veel exemplaren voor, die niet in Limburg gevangen zijn. Er zijn er destijds zelfs in het bui-

tenland gekocht, om direkt over een behoorlijke collectie te kunnen beschikken. De voorzitter doet dan ook een beroep op de verzamelaars dubletten te willen afstaan voor de museumcollectie, zeker ook van meer zeldzame soorten. Wij komen dan beter voor de dag, wanneer wij bij het gouden jubileum een insektententoonstelling willen houden.

Dokter **Willemse** toont namens de heer van Loo een fraaie fasciatie van de stengel van *Atropa belladonna*, afkomstig uit de botanische tuin te Terwinselen, dec. 1959. De heer **Stevens** demonstreert een *Viscum*, gegroeid op een meidoorn en gevonden te Herberich, België. De heer **Willems** noemt nog een es als waardplant voor de vogellijm, te Cadier en Keer, de heer **Mommers** een *Acacia* te Gronsveld, de heer v. **Nieuwenhoven** een esdoorn op het landgoed het Vliek bij Waterval. Op een vraag naar de leeftijd van zo een *Viscum* wordt de methode gedemonstreerd, de knopen van de stengel te tellen ter bepaling van de leeftijd van takken.

De heer **Stevens** zag op 20 november nog een visarend, vliegend in Z.W. richting boven de grindbaggerkuil te Itteren. Op 23 november zaten in een groep jonge populieren in het Boscherveld tussen de 40 en de 50 grauwe gorzen. Op 30 november waren er nog 16 aanwezig. Op 16 december zag hij op de Maasweiden te Itteren 4 wulpen neerstrijken. Op 29 en 30 december waren bij Borgharen 9 ex. aanwezig en op 5 januari 1960 nog 2.

Ook de heer **Kemp** heeft grauwe gorzen gezien in een fruitweide aan de Bilserbaan te Maastricht. Een 20-tal dieren zaten op spreuwenmanier te kwetteren (community-singing). Hij vertelt dat het aantal kokmeeuwen tussen de Maasbruggen te Maastricht deze winter aanzienlijk minder is dan in de vorige twee jaren: 440 op 12 december 1959 tegen 850 en 925, resp. in de winter 58/59 en 57/58. Stormmeeuwen heeft hij er deze winter nog niet gezien. Wel zag hij een ex. te Argenteau (B) op 19 december. De heer van **Nieuwenhoven** zag er twee in de grindbaggerkuil te Itteren op 3 januari 1960.

De heer **Kemp** zag te Argenteau, eveneens op 19 december een tafeleend en 2 grote zee-eenden. Ook op 25 december waren deze laatste dieren er aanwezig. Hens vermeldt 5 gevallen van waarneming in Limburg en met de heer **Stevens** zag de heer **Kemp** er nog een op de

Maas bij St Pieter in februari 1956. In Le Gerfaut vond hij waarnemingen vermeld uit februari 1956 en december 1957 uit het Luikerland. Op 21 december 1959 heeft hij een ijseend gezien op de Maas bij Roermond. Het dier had 2 enigszins verlengde staartpennen. De heer Hens neemt aan dat het hier een wijfje betrof. Dit is volgens Hens de tweede waarneming in Limburg. Op enige afstand lag ook nog een eider-eend, met een zwartachtig vertikaal gestreepte buik. Volgens de heer Hens was dit een oud mannetje in prachtkleed. Hij vermeldt 3 waarnemingen in zijn Avifauna, de vangst van een ex. te Heerlerheide in 1949 en de waarneming van de heer Mommers in 1950. Wulpen nam de heer Kemp te Roermond waar, op 21 december 2, op 24 dec. ook 2 en op 27 dec. zelfs 12.

De heer van Nieuwenhoven heeft samen met de heer Kofman 2 tjiftjafs gezien op 1 januari 1960 aan de Jeker te Maastricht, op dezelfde plaats waar de heer Kofman in de winter 43/44 de overwintering van deze soort vaststelde.

De heer Ververs zegt naar aanleiding van het verslag van de tentoonstelling in de decemberaflevering van het Maandblad, dat het kreeften-oog altijd gebruikt werd wanneer men iets in het oog gekregen had. De heer Mommers herinnert aan de mededeling van P. van Summeren in het maandblad van 1949, dat het gebruik van het kreeftenoog beschreven staat in Vondel's *Altaer-Geheimenissen*, vers 171 e.v.

Dan geeft de voorzitter gaarne het woord aan Dr. P. A. van de Laan, lector in de toegepaste entomologie aan de universiteit van Amsterdam, die zal spreken over zijn reis naar de Soedan. Hij is daarheen uitgezonden door een Amerikaanse firma om de werking van haar produkten te onderzoeken bij de bestrijding van schadelijke insecten in de katoenplantages. Zuidelijk van de hoofdstad Khartoem, die aan de samenvloeiing van de Blauwe en Witte Nijl gelegen is, staat een groot landbouwproefstation, waar 30 à 40 academici van 8 nationaliteiten werkzaam zijn. Om de groei van de katoen mogelijk te maken in een land, waar 10 maanden van het jaar geen regen valt, zodat er van nature alleen dadelpalmen, Acacia- en Eucalyptusbomen en andere Xerophyten groeien, zijn uitgebreide irrigatiewerken nodig. Op de uitgeplante katoen komen tal van insecten af, waaronder de motschildluis wel een van de schadelijkste is. De volwassen dieren hebben twee paar met witte was bestoven

vleugels; de larven zijn duidelijk als schildluizen te herkennen. Behalve door het zuigen van sap en het verwekken van honingdauw, waardoor de katoenvezels aan elkaar plakken, zijn deze dieren schadelijk door het overbrengen van een virus-ziekte, die misvormingen van de planten veroorzaakt en een veel geringere opbrengst tot gevolg heeft.

Op de vele gekleurde plaatjes die de lezing verduidelijkten, vielen telkens de tegenstellingen op tussen de bevolking van het oude land en de Westers georiënteerde vreemdelingen. Aan de ene kant primitieve hutten, niet bestrate wegen, langzame karavanen met ezeltjes en kamelen, aan de andere kant zindelijke woonwijken, snelle in schrikkleuren geverfde autobussen en moderne apparaten voor het graven van kanalen. Ook de insectenbestrijding is modern.

te Heerlen op 13 januari 1960.

Na de gebruikelijke nieuwjaarswensen toonde de heer van Loo een tak van de waterwilg, *Salix caprea*, met een gal zo groot als een walnoot veroorzaakt door de bladwesp *Euura amerina* L. De larvekamer ligt in het merg van de tak. Het hout is vooral aan een kant opgezwollen, de schors ruw gebarsten en bruingeel. De aangestaste tak sterft vaak boven de gal af of groeit slecht uit.

Op een vraag van mej. Janssen, wat zwerfstenen zijn, vertelt Dr Dijkstra dat dit keien zijn, welke in de ijstijden vanuit Scandinavië, Finland en de eilanden in de Oostzee naar ons land zijn getransporteerd door het ijs. Men kan deze vinden ten noorden van de lijn Haarlem—Nijmegen. In het zuiden van Nederland komt dit soort zwerfstenen dus niet voor. Wel kan men er aantreffen, welke op ijsschotsen, drijvend in de Rijn of de Maas, uit het zuiden zijn aangevoerd. Hierbij moet men bedenken, dat deze rivieren vroeger een totaal andere loop kunnen hebben gehad. Ook kan men in Limburg grote brokken verhard Akens Zand vinden. Deze stammen dus uit de Krijttijd en zijn min of meer ter plaatse gevormd, doordat een bepaalde vloeistof binnengedrongen is in de holtes tussen de afzonderlijke zandkorrels. Hierdoor werden deze aaneengekit. Bevatte deze vloeistof ijzerverbindingen dan ontstond een soort ijzeroersteen. Dit soort stenen kan uit allerlei zanden zijn gevormd. De toren van de ruïne van het kasteel van Geys-

teren heeft een 1.70 m dikke muur, welke uit ijzeroersteen opgebouwd is. Ook de fundamente van de in de oorlog verwoeste kerk van Afferden bestonden eruit. Zie hierover Natuurhist. Maandbl., oktober 1948. Tenslotte deelde **mej. Janssen** mee, dat zij op 10 jan. een merel had horen fluiten. Anderen noemden als vroegste datum van de merelzang 1 jan. 1960.

De heer **Bult** zag samen met de heer **de Veen** enkele tafeleenden in een moerassige plas bij Thull, Schinnen, op 29 nov., tussen daar gerekend voorkomende wilde eenden en wintertalingen. Op 13 dec. verraste hij samen met de heer **Coonen** in het moeras van de Anselder beek tussen Chèvremont en Hopel een waterral. Opvallend was de lange roodachtige snavel en het wippen van de staart onder het voortstappen. Enige tijd later hoorden zij kreunende en gillende geluiden, daar waar het moeras begrensd wordt door het bos van de Kaffeeberg. De waterral was daar nog! „Geeft dikwijls een geluid als van een speenvarken” vermeldt J. E. Sluiter in het Prisma Vogelboek. Verder zagen zij daar op die dag nog al wat watersnippen, blauwe reigers en een bokje. Het laatste was er op 24 jan. ook. In eerstgenoemd moeras zagen zij op 29 dec. een witgatje. Onder het opvliegen liet hij eenmaal zijn roep horen. Op 10 jan. werd deze vogel nogmaals waargenomen door de heer **de Veen**. Volgens hem hebben er in de vorige winter twee ex. overwinterd.

Op verzoek van enige leden gaf **Dr Dijkstra** daarna een overzicht van de theorie van Darwin, een waardig slot van het Darwin-jaar.

te Maastricht op 3 februari 1960.

Bij de opening van de vergadering deelt de voorzitter mede, dat het museum met de volgende schenkingen is verrijkt: van de heer **de Jonge** verschillende zoetwaterschelpen nl. *Anthracosia (Carbonicola) aquilina* (Sowerby), *A. robusta* (Sowerby), *Anthracomys oblonga* (Whrig.) en *A. lanceolata* (Hind.) Verder een afdruk van *Lepidodendron cfr. elegans* (Brongniart) en een steenkern van *Calamites suckowi* (Brongniart). Al deze carboonfossielen zijn afkomstig van de Mauritsgroep uit de Staatsmijn Maurits, en voorzien van een nauwkeurige opgave van de lagen waarin zij gevonden zijn.

Van **Br. Arnoud** een vetje, *Leucaspis delineatus* (Heck.), gevangen in de Geul bij Me-

chelen, nov. 1959. Over deze vondst van ons kleinste karpertje volgt later in deze jaargang een artikel. Van de heer **Verbeek** een hanenvederige wilde fazanthen, geschoten op 23 jan. 1960 te St. Odiliënberg. De geslachtsklieren waren bij dit dier niet ontwikkeld. Daardoor wordt het mannelijke pronkkleed, dat niet tot stand komt onder invloed van hormonen, niet door de vrouwelijke geslachtshormonen onderdrukt. Hanenvederige hennen gelijken gewoonlijk niet geheel op mannen, maar staan wat hun kleuren betreft tussen hanen en hennen in.

De heer **Hens** doet de volgende mededeling:

In het Natuurh. Maandbl. 48, afl. 11-12, 1959, p. 137, wordt de navolgende waarneming van de heer **Mommers** vermeld: „In Juli 1958 zag hij een familie kuifleeuweriken nabij het station Kerkrade-Centrum. De dieren, waaronder jongen, liepen op de met leem bedekte weggedeelten voor het plantsoen en werden als door een onzichtbaar gordijn van de plantsoenpaden zelf afgehouden, die met rood steengruis waren bestrooid”. (cursivering van mij).

Het is m.i. de moeite waard even in te gaan op deze nauwgezette en interessante waarneming. Zoals bekend, wordt de kleur van het gevederte van de kuifleeuwerik wel eens als woestijnkleur aangemerkt; althans als een kleur, welke vrijwel overeenstemt met die van de grond, waarop de vogel zich pleegt op te houden. De biotoop van de kuifleeuwerik wordt nl. gevormd door dorre al dan niet met onkruid of een weinig struikgewas begroeide steppengebieden en bijv. in ons land door zandwegen, straten, open, meer of minder braakliggende terreinen, fabrieks- en stationsemplacementen, spoorbanen enz. Deze soort schuwt, vergeleken met de veldleeuwerik, *Alauda arvensis*, in 't algemeen vruchtbaar begroeid akkerland en weidevelden, alhoewel ze in het winter halfjaar ook op de kale akkers, vooral op zandgrond, wordt aangetroffen, voor zoverre deze in de nabijheid van wegen zijn gelegen. Kortom men vindt haar op terreinen, die in kleur veel overeenstemming vertonen met de kleur van de vogel zelf en met die van de biotoop, welke haar oorspronkelijk woongebied vormt om het Middellandse Zeegebied, vanwaar uit ze vrij zeker in West- en Midden-Europa is doorgedrongen al naar mate daar door menselijk toedoen voor haar geschikte woongebieden zijn ontstaan. Dit was vooral in de 19de

eeuw het geval (vergel. Voous, Atlas van de Europese Vogels, p. 185), doch deze leeuwerik was reeds veel eerder in Midden-Europa bekend. Er bevindt zich nl. in de bibliotheek van de metropolitane domkerk St. Vitis te Praag een Latijns handschrift uit 1360 van de monnik Claretus, getiteld „Physiologiarium”, dat de oudste vermelding van het voorkomen van de kuifleeuwerik in Midden-Europa en wel in Bohemen, bevat. (Josef Jirsik. The oldest information of the Crested Lark (*Galerida cristata*) in Central Europe. Sylvania. XV. Praha, 1958. pp. 229—230).

Wat is nu het merkwaardige in de waarneming van de heer M o m m e r s? Dat is de vaststelling van het feit, dat de door hem waargenomen kuifleeuweriken, ouden zowel als jongen, angstvallig het betreden van de met rood steengruis bestrooide paden vermeden, waarvan de kleur sterk afstak tegen die van haar gevedertel! Dat dit geschiedde omdat daarop voor die vogels geen voedsel zou zijn te vinden, acht ik onaanneemelijk. Bovendien is dit gedrag geheel analoog met dat van verschillende soorten woestijnleeuweriken. Hier volgen enkele voorbeelden.

Meinertzhagen (The Ibis, January 1940, pp. 123—124. „Autumn in Central Morocco”) bespreekt de vraag of de woestijnkleur van vogels en andere dieren al dan niet als een schutkleur kan worden opgevat en of de voordelen daarvan zo groot zijn, dat normaal gekleurde dieren niet in de woestijn bestaan kunnen en zegt dan:

„We know that in some cases that is so” en verder: I have worked on two patches of „black” desert, both due to lava deposits. In both cases the form *Ammomanes* (een woestijn leeuwerik) was very dark, matching the lava, though the two patches were as far apart as the Hoggar Mountains and the Syrian Desert. And in the Syrian Desert even the lizard had gone black. And the remarkable part about these black *Ammomanes* is that *they will not be driven from their black desert* (cursivering van mij). Nothing will induce them to settle on yellow sand which fringes the lava in both localities. Are the birds so conscious of protective values?”

Nog uitvoeriger behandelt Niethammer (W. Hoesch und G. Niethammer. Die Vogelwelt Deutsch-Südwestafrikas, nl. des Damara- und Namalandes. J.f.O. 1940. Sonderheft) deze kwestie ten aanzien van een aantal Afrikaanse leeuweriksoorten, welke op 3 gekleurde platen met kleurmonsters van de grond, waarop zij leven, worden afgebeeld. Hieruit blijkt hoe goed het vederkleed van deze vogels, wat de kleur

aangaat, overeenstemt met de kleur van hun grond-biotoop. Ook Niethammer probeerde in Zuid-West-Afrika tevergeefs een licht gekleurde leeuwerik naar een donker gekleurde bodem en omgekeerd een donkere soort naar een licht gekleurde bodem te jagen. Hij schrijft hieromtrent:

„*Mirafra sabota hoechi* hielt sich nur auf dem dunklen Boden auf, obwohl nur wenige hundert Meter von ihren Revieren das rote Sandfeld begann, und umgekehrt traf ich *Mirafra africanoides* auf rotem Sand bis hart an die Grenze, aber niemals auf dem dunklen Boden, der allein von *Mirafra sabota hoechi* bewohnt wurde. Ähnlich lagen die Verhältnisse auf der Farm Spatzenfeld, nur dasz hier an das rote Sandfeld helle Kalkpfannen grenzen, auf denen *Spizocorys starki* heimisch war. Ich unternahm nun den Versuch, kleine Trupps von *Spizocorys starki* auf das rote Sandfeld zu treiben. Vergeblich, — sie schwenkten vor dem Beginn des roten Bodens ab und flogen unbeirrt, alsob sie es wüssten, auf den ihnen gemäßen hellen Kalkboden zurück. Natürlich verirrt sich die rote *Myrafra fasciolata deserti*, die in Spatzenfeld das rote Sandfeld bewohnte, ebensowenig auf die Kalkpfannen, was ich, wenn es der Fall gewesen wäre, sicher bemerkt hätte. Das umgekehrte Experiment stellte ich in Lidfontein an, in dem ich hier die auf einer roten Düne häufig vorkommenden roten *Mirafra africanoides gobabisensis* auf hellen Kalkboden zu treiben suchte, wiederum vergebens. Ich glaube nicht, dasz das Experiment jemals einen anderen Erfolg haben wird, da die Vögel ganz offensichtlich ein Gefühl für dem ihrer Färbung entsprechenden Boden besitzen.”

Het is mij niet bekend of met onze kuifleeuwerik een dergelijke proef is genomen, doch de heer M o m m e r s heeft in ieder geval het geluk gehad — dank zij zijn oplettendheid — hetzelfde verschijnsel bij genoemde leeuweriksoort in zo verre te hebben waargenomen, dat ook hier angstvallig, doch eigener beweging, het belopen van een terrein werd vermeden, dat een voor de soort, in verband met de kleur van haar gevederte, afstekende kleur vertoonde.

Naar aanleiding van deze mededeling ontwikkelt zich een gesprek over het vermogen van diverse diersoorten, hun kleur te veranderen, afhankelijk van hun omgeving: hagedissen, vissen, rivierkreeften, kikkers, enz. Deze kleuren zijn echter niet gefixeerd. Wel kunnen larven van sprinkhanen op de Afrikaanse steppen blijvend zwart worden na brand op de steppe. Van de volgende generatie is niets bekend. Hazen van de Limburgse löss zijn lichter dan die van donkere kleigrond. Albino-hazen zijn uiterst zeld-

zaam, terwijl albino-konijnen nog al eens voorkomen. Dit heeft natuurlijk iets te maken met het verschil in levenswijze tussen deze twee diersoorten: de een leeft in een leger, de ander in een hol. Ook de kleurwisseling van hermelijn en andere pooldieren komt ter sprake. Deze geschiedt onder invloed van de veranderende daglengte, en heeft misschien meer verband met de beperking van de warmte-uitstraling dan met een aanpassing aan de kleur van de sneeuw. Bij ons verkleuren de hermelijnen meestal volledig, maar nooit op dezelfde tijd. Achter in december zijn zij alle wit.

De heer **Kemp** geeft de volgende vogelwaarnemingen op: Langs de Maas ten noorden van Roermond op 10 jan. 1960 een 15-tal sneeuwgorzen en meer dan 30 wulpen. Op 17 jan. bij Itteren een volwassen mantelmeeuw. Op 23 jan. eveneens nabij Itteren 1 volwassen knobbelzwaan, 2 wijfjes brilduiker, 2 wijfjes nonnetjes, 3 mannetjes en 2 wijfjes smient. Op 1 febr. op de Maas bij Roermond o.a. 1 eidereend. Het dier zocht grondelend naar voedsel langs de oever. Normaal duikt het dier zijn voedsel op, maar het grondelen wordt ook vermeld door Bannerman in *The Birds of the British Isles*. De heer **Stevens** maakt melding van de aanwezigheid van een roodkeelduiker *Colymbus stellatus* Pouloupp, van 22 tot en met 26 jan. op de Maas bij Köbbes. Kop en hals waren nog, of al, in prachtkleed, de romp in winterkleed. De opgewipte snavel sloot verwisseling met de parelduiker uit, die mèer in het binnenland voorkomt. Het dier behoort tot de zeeduikers, maar broedt vooral aan zoetwaterplassen in het poolgebied. De heer **Mommers** kan deze mededeling bevestigen. Bovendien heeft hij op 14 jan. te Bemelen 3 beflijsters gezien. Dit is de eerste waarneming van deze vogels in Limburg in de winter. De heer **Verbeek** zag een pestvogel te St. Odiliënberg op 24 dec. 1959.

Prof. Prick, van de Notre Dame Universiteit te Indiana wijst op het steeds zeldzamer worden van een dagvlinder, *Colias palaeno*, in de Fagnes in België. Dit dier is in Amerika heel algemeen, en komt ook voor in Lapland, Noord-Oost-Duitsland, en in de Alpen. De rups leeft van de rijsbes, *Vaccinium uliginosum*. Het verdwijnen van deze vlinder wordt wel toegeschreven aan het te veel wegvangen. De heer van **Noorden** toont wortelknolletjes van de els, veroorzaakt door *Actinomyces alni*.

Als slot van de avond vertoont de heer **Willem**s een serie kleurendia's opgenomen in de verschillende seizoenen in Zuid-Limburg, met de bedoeling aan anderen te laten zien, wat hij zelf had mooi gevonden. Voor zijn moeite wordt hem door de voorzitter bij het sluiten van de vergadering bijzondere dank gebracht.

EEN VOORN EN EEN KARPERTJE, NIEUW VOOR DE GEUL

BR. ARNOUD (Heerlen)

Mechelen, 3 okt. 1959.

In de Geul 'n lage waterstand. Langs de oevers zijn ondiepe plasjes en er zijn nog poeltjes tussen de stenen van de bedding, die ter plaatse nog al rijk met mos begroeid zijn.

Mijn naderen heeft onrust gebracht in een schooltje kleine visjes, die in ondiepten langs de oever zitten en nu naar alle kanten tussen de stenen door wegstuiven. Er zijn er die schielijk wegduiken in de mospels en daarbij een wolkje slib opjagen, zodat je weet waar ze schuilen.

Ze zijn groter dan jonge stekeltjes, en elritsen houden zich liever op onder beschutting. Het kan dus iets anders zijn, ongewoon voor de Geul. Geschikt materiaal om nog met succes op de gealarmeerde en reeds weggevluchte dieren te jagen, heb ik niet bij me. Ik zal mijn geluk daarom beproeven op de verstoppertje-spelers in het mos, wat me met een paar gelukt.

De eerste indruk is: Voorntjes. Thuis kan ik ze rustig bekijken. Er is er een bij met nog al brede, iets afgeplatte kop, de anaalvin is onder convex, 'n ander heeft een steil naar voren oplopende bek en is platter. Bij het eerste denk ik aan kopvoorn. Om zekerheid te krijgen zend ik ze ieder in een eigen buisje naar Dr. Boeseman, Rijksmuseum van Nat. Hist. te Leiden.

De zending bleek twee soorten te bevatten, n.l.: *Leuciscus cephalus* L. de Kopvoorn, en *Leuciscus delineatus* (Heckel), het Vetje. Beide voor het Rijksmuseum een aanwinst, daar het van deze soorten nog geen Limburgs materiaal bezat.

De kopvoorn kan tot 60 cm lang worden. Hij komt voor in rivieren, oude veenplassen en meren van Midden-Europa, maar is geen typische beekvis. Als voedsel voor de mens wordt